

Gołębiowska, Anna

"Biuletyn Historii Wychowania" za lata 1994-2004 : przegląd zawartości

---

Rozprawy z Dziejów Oświaty 45, 318-322

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Olbrzymią zaletą pracy A. Redzika jest jej bogata baza źródłowa – Autor w szerokim zakresie wykorzystał przechowywane we Lwowie archiwalia byłego UJK i Uniwersytetu I. Franki, a także zachowane w polskich zbiorach spuścizny lwowskich uczonych – również te pozostające w rękach prywatnych, sięgnął także po relacje świadków wydarzeń i ich rodzin. W rezultacie otrzymaliśmy pracę bardzo ciekawą, stanowiącą niemal encyklopedyczną kopalnię informacji o dziejach uniwersytetu lwowskiego w przełomowych czasach, a w istocie znacznie wykraczającą poza deklarowane cezury czasowe (szerokie omówienie okresu międzywojennego i charakterystyka wojennych losów kadry naukowej Wydziału Prawa UJK) i przedmiotowe (rozległe tło historii

uniwersytetu i miasta). Pragnęłabym też wyrazić przekonanie, że sygnalizowane przeze mnie pytania, nasuwające się czytelnikowi, a nie zawsze znajdujące bezpośrednią odpowiedź Autora, są jeszcze jednym dowodem wartości książki – pytania te z pewnością nie nasunęłyby się czytelnikowi pracy słabej i powierzchownej.

Dodatkową zaletą pracy są załączniki o znacznej wartości źródłowej, w tym zestawienia osobowe i programowe Wydziału Prawa uniwersytetu lwowskiego, statystyki studentów i relacje źródłowe dotyczące funkcjonowania Wydziału pod kolejnymi okupacjami.

Dorota Zamojska

„Biuletyn Historii Wychowania” za lata 1994–2004. Przegląd zawartości.

Wśród czasopism naukowych o tematyce historyczno-wychowawczej, obok znanych już tytułów „Przeglądu Historyczno-Oświatowego” i „Rozpraw z Dziejów Oświaty”, istotne miejsce zajmuje „Biuletyn Historii Edukacji”. Każde z tych czasopism powstało w odpowiedzi na jasno sprecyzowane potrzeby środowiska naukowego. Wychodzący od 1947 roku, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, w latach 1947–1949 redagowany przez Jana Hulewicza, 1959–1987 przez Ryszarda Wroczyńskiego, a od 1989 roku przez Mariana Walczaka miał przede wszystkim zarejestrować straty kultury, oświaty i szkoły polskiej okresu wojny i okupacji. „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, ukazujące się od 1958 roku, pod redakcją Łukasza Kurdybachy do 1972 roku, a następnie Józefa Miąso, umożliwiały prezentację dorobku naukowego w dziedzinie historii oświaty i wychowania, przy czym początkowo problematyka prac wpisana była ściśle w plany badawcze Pracowni Dziejów Oświaty Polskiej Akademii Nauk¹, zaś w latach ostatnich bez takich ograniczeń. Inicjatywa założenia „Biuletynu” i jej pierwsza realizacja należała do członków Sekcji Historii Wychowania funkcjonującej w ramach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.

Zgodnie z intencjami założycieli, „Biuletyn Historii Wychowania” powstał jako nowe, ogólnopolskie czasopismo naukowe, upowszechniające problematykę metodologii historii wychowania, a także wyniki najnowszych

badań. W pierwszym numerze z 1994 roku Redaktorzy deklarowali: „W naszym piśmie pragniemy m.in. zamieszczać artykuły i rozprawy przedstawiające rezultaty najnowszych badań w dziedzinie historii edukacji, a także refleksje z zakresu metodologii i teorii historii wychowania, odnotowywać wydarzenia i fakty z przeszłości edukacyjnej o istotnym znaczeniu dla tego fragmentu procesu dziejowego, dokonywać prezentacji ośrodków zajmujących się badaniami w zakresie dziejów oświaty i myśli pedagogicznej oraz upowszechnianiem ich rezultatów, informować o szerszym ruchu naukowym i wydawniczym odnoszącym się do tej dziedziny, jak również o wysiłkach organizacyjnych w zakresie integracji środowiska historyków wychowania (w wymiarze krajowym i międzynarodowym).”²

W 2002 roku „Biuletyn” stał się organem założonego dwa lata wcześniej Towarzystwa Historii Edukacji. Ta ogólnopolska organizacja w sposób szczególny przyczyniła się do realizacji celu integracji środowiska historyków wychowania. Inicjatorem jej utworzenia był profesor Józef Miąso. Podkreślił dyskutowaną już wcześniej potrzebę zorganizowania silnego środowiska historyków wychowania, które będzie wpływało na rozwój dyscypliny w kraju i za granicą³. Wśród celów statutowych Towarzystwa znalazły się m.in. takie, których realizacji sprzyja Biuletyn. Są to: konsolidacja środowiska polskich historyków wychowania,

inicjowanie i wspieranie badań regionalnych, wspieranie inicjatyw tworzenia zbiorów: archiwalnych, bibliotecznych i muzealnych, służących zachowaniu dorobku edukacyjnego oraz pomoc dla młodych historyków wychowania i wspieranie młodych talentów.

Redakcja i struktura pisma

Redaktorem naczelnym „Biuletynu” (od 1994 roku) jest prof. Wiesław Jamrożek, a jego zastępcą prof. Dorota Żołądz-Strzelczyk. Skład Rady Redakcyjnej ulegał zmianom. W latach 1994–2001 tworzyli ją: prof. Jan Hellwig, dr Krzysztof Kabziński, prof. Czesław Majorek, prof. Lech Mokrzecki oraz prof. Sławomir Sztobryn, natomiast po przekształceniu pisma w organ THE została rozszerzona o przedstawicieli Towarzystwa. Od 2002 roku w skład Rady Redakcyjnej wchodzi: prof. Kalina Bartnicka, prof. Krzysztof Jakubiak, prof. Tadeusz Jałmużna, prof. Wiesław Jamrożek, prof. Andrzej Meissner, prof. Lech Mokrzecki, dr hab. Adam Winiarz.

Oprócz zmian w obrębie Rady Redakcyjnej, przekształcenie pisma w organ THE przyniosło modyfikacje w strukturze „Biuletynu”. W 2002 roku pojawiły się nowe działy: Materiały oraz *Kronika Towarzystwa Historii Edukacji*. Inną nazwę zyskały już istniejące: *Książki* › *Wydawnictwa*, a *Sesje i Konferencje Naukowe* › *Życie Naukowe*. Z działu *Książki* usunięto część – *Zapowiedzi* oraz rozszerzono tytuł części: *Publikacje zwarte* – (Bibliografia) do *Bibliografia historii wychowania, szkolnictwa i myśli pedagogicznej w Polsce*. Działy, które pozostały bez zmian to: *Artykuły i rozprawy*; *Z kalendarza historycznego*; *Prezentacje*: artykuły upamiętniające postaci wybitnych uczonych zmarłych w ostatnim czasie⁴; *Komunikaty*⁵. W latach 1994–2001 na łamach „Biuletynu” funkcjonowały jeszcze inne działy, natomiast ich likwidacja nie miała nic wspólnego z powstaniem THE. Były to: *Z życia Sekcji Historii Wychowania*⁶ oraz *Dyskusje i polemiki*⁷.

Zawartość „Biuletynu”

W działach *Artykuły i Rozprawy* oraz *Materiały* publikowane są prace historyków wychowania, których tematyka obejmuje wszystkie okresy historyczne w dziejach oświaty, ale z wyraźną przewagą dziejów wychowania

w XIX i XX wieku. Prezentowane tematy dotyczą: znaczenia historii wychowania jako nauki⁸, wartości tekstu literackiego jako źródła do badań historyczno-wychowawczych⁹, biografistyki historycznej¹⁰, roli rodziny w wychowaniu¹¹, organizacji szkolnictwa¹², edukacji kobiet¹³, życia studenckiego¹⁴, dydaktyki nauczania w II Rzeczypospolitej¹⁵, a także działalności pedagogicznej znanych pedagogów¹⁶.

W dziale *Z kalendarza historycznego* prezentowane są prace powstałe z okazji jubileuszy wybitnych twórców myśli pedagogicznej bądź w związku z przypomnieniem ich działalności. Znajdują się tam także artykuły dotyczące ważnych wydarzeń lub funkcjonowania instytucji oświatowych. W numerze z 2002 roku Dorota Żołądz-Strzelczyk przypomniała działalność Akademii Rakowskiej – w 400-setną rocznicę jej powstania¹⁷. Rok później Edyta Głowacka-Sobiech zaprezentowała postać pierwszego rektora Uniwersytetu Poznańskiego – Heliodora Świącieckiego upamiętniając jego działalność w 80 rocznicę śmierci¹⁸. W tym samym numerze Adam Fijałkowski pisał o początkach Seminarium Nauczycielskiego w Poznaniu i jego twórcy – Józefie Jeziorowskim, na kilka miesięcy przed 200-setną rocznicą otwarcia szkoły¹⁹. W ostatnim numerze Edyta Głowacka-Sobiech przypomniała działalność pedagogiczną twórców polskiego skautingu – Andrzeja Małkowskiego (w 85 rocznicę śmierci) i jego żony Olgi (w 25 rocznicę śmierci)²⁰.

Wyraźnie integrującym środowisko historyków wychowania i podkreślającym ogólnopolski zasięg czasopisma jest dział *Prezentacje*. Zawiera artykuły na temat historii działalności ośrodków naukowych zajmujących się badaniami w zakresie dziejów oświaty, instytucji oświatowych oraz ich zasłużonych przedstawicieli. W ostatnich trzech numerach pojawiły się prezentacje życia i działalności dwóch profesorów z kręgu Uniwersytetu Lwowskiego: Stanisława Łempickiego (1866–1947), Kazimierza Twardowskiego (1866–1938) oraz siostr: Marii, Lucyny i Zofii Sokolnickich – działaczek na polu społecznym, oświatowym i politycznym, założycielek Gimnazjum Żeńskiego im. Królowej Jadwigi²¹. Wartościową częścią „Biuletynu” jest dział *Wydawnictwa*, na który składają się: *Recenzje*, *Noty* oraz *Bibliografia historii wychowania, szkolnictwa i myśli pedagogicznej w Polsce*. Dwie pierwsze części prezentują

nowości wydawnicze z zakresu historii edukacji. Łącznie odnotowano 37 nowości, w tym 5 not i 32 recenzje. Noty dotyczyły wyłącznie publikacji polskich, natomiast recenzje w dwóch przypadkach tekstów obcojęzycznych (angielski i niemiecki). Z uwagi na dużą ilość prezentowanych recenzji dobrym rozwiązaniem byłoby umieszczenie ich spisu na początku numeru.

W części trzeciej działu *Wydawnictwa* rejestrowane są wszystkie książki (druki zwarte) oraz artykuły z czasopism i prac zbiorowych, które pojawiły się w ostatnim roku oraz te z lat ubiegłych, które nie zostały umieszczone w poprzedniej bibliografii. Walorem tego opracowania, oprócz szczegółowego opisu bibliograficznego, są adnotacje dotyczące treści prezentowanej publikacji. Opis wzorowany jest na rzeczowym układzie (w obrębie działów alfabetyczny) bieżącej *Bibliografii historii polskiej*. Zgodnie z tymi wzorcami *Bibliografia historii wychowania, szkolnictwa i myśli pedagogicznej w Polsce* rejestruje publikacje w 7 grupach: opracowania ogólne i bibliografic; rozwój oświaty, wychowania i myśli pedagogicznej (piśmiennictwo odnoszące się do sześciu okresów chronologicznych i dwa zakresy tematyczne: opracowania ogólne i oświata polonijna); dzieje szkół różnych stopni; opracowania biograficzne teoretyków wychowania i działaczy oświatowych; historia oświaty pozaszkolnej; dzieje ruchu nauczycielskiego; organizacje młodzieżowe. W latach 1998–2001 „Bibliografię” przygotowywała Edyta Głowacka-Sobiech, a od 2002 roku zajmuje się tym Anna Gruca²². Wartość opracowania jest o tyle większa, że ani „Rozprawy dziejów Oświaty” ani „Przegląd Historyczno-Oświatowy” nie zajmują się obecnie zbieraniem takich informacji. „Przegląd” drukował „Bibliografię” systematycznie do 1988 roku, opracowywaną przez Feliksa Korniszewskiego do 1970 roku, a następnie przez Janinę Marciniak. W „Rozprawach” nigdy takiego działu nie było.

W kolejnej części „Biuletynu” nazwanej Życie naukowe zamieszczane są sprawozdania z konferencji, spotkań, zjazdów, sympozjów naukowych, a także różnorodnych uroczystości, takich jak jubileusz prof. dr. hab. Józefa Miąso²³. Obok sprawozdań pojawiają się także zapowiedzi planowanych w najbliższym czasie spotkań.

Od przejścia czasopisma przez Towarzystwo Historii Edukacji jego zadania i działalność dokumentuje Kronika THE²⁴. Tu także

zamieszczone są teksty, przedstawiające wybitnych członków Towarzystwa: profesora Józefa Miąso – inicjatora i współtwórcę Towarzystwa²⁵; profesora Czesława Majorka (1938–2002), który był pomysłodawcą konkursu na najlepszą pracę magisterską z historii wychowania²⁶. Inicjatywę tę podjęła Katedra Historii Oświaty i Wychowania Akademii Pedagogicznej w Krakowie (macierzysta uczelnia prof. Cz. Majorka) oraz Towarzystwo Historii Edukacji. Od śmierci prof. Majorka, laureaci konkursu otrzymują nagrodę jego imienia. W latach 2002–2004 odbyły się trzy edycje konkursu. Recenzentami prac są każdego roku historycy wychowania z różnych ośrodków akademickich w Polsce²⁷.

Uwagi końcowe

„Biuletyn Historii Wychowania” jest czasopismem, które na rynku wydawnictw naukowych z zakresu dziejów oświaty wypełnia pewną lukę. Czyni to chociażby prezentując dorobek dyscypliny, czego brakuje w „Rozprawach z Dziejów Oświaty” i w „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym”. Jak stwierdza Władysław Szulakiewicz, wszystkie razem „uzupełniają się w pewnych zakresach i pełnią funkcję integrującą środowisko polskich historyków edukacji”²⁸. Profesor Szulakiewicz wskazuje jednak i niedostatki wymienionych czasopism. Za jeden z nich uznaje brak informacji na temat istotnych wydarzeń naukowych w środowisku historyków wychowania. Pisze: „Z żalem należy skonstatować, że żadne z czasopism nie informuje o rozwoju naukowym środowiska polskich historyków edukacji, tak jak to czynią inne specjalistyczne periodyki. Brak w nich doniesień o uzyskanych stopniach doktorskich, habilitacjach czy tytułach naukowych.”²⁹

Nasuwa się także uwaga na temat dostępności „Biuletynu”. Dla osób spoza Towarzystwa Historii Edukacji czasopismo jest dostępne jedynie w większych bibliotekach. W czasopiśmie brak informacji, dotyczących formy kolportażu oraz ceny. Być może dobrym rozwiązaniem byłaby prenumerata. Wówczas zamawialiby je zainteresowani, a to z pewnością zwiększyłoby krąg jego odbiorców. Uwagi te nie podważają wartości periodyku, który wypracował własną specyfikę na rynku czasopiśmiennictwa historyczno-wychowawczego

i który służy integrowaniu środowiska polskich historyków wychowania.

Anna Gołębiowska

¹ Por. W. Szulakiewicz, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” (1958–2003). Studium z historii czasopisma, Toruń 2004, s. 29.

² „Biuletyn Historii Edukacji” 1994 nr 1/2, s. 1.

³ Por. I. Szymbiak, *Towarzystwo Historii Edukacji* [w:] „Biuletyn”, *op.cit.* 2002 nr 1–2 (15–16), s. 164.

⁴ W latach 1994–2001: J. Dybiec, *Henryk Barncz (1901–1994)* [w:] „Biuletyn Historii Wychowania” 1995 nr 3–4, s. 5–9. W. Jamrózek, *Jan Hellwig (1931–2000)* [w:] „Biuletyn Historii Wychowania” 2001 nr 1–2 (13–14), s. W latach 2002–2004: A. Meissner, *Profesor Kamilla Mrozowska (1917–2002)* [w:] „Biuletyn Historii Wychowania” 2002 nr 1–2 (15–16), s. 5–9. Z. Ruta, *Profesor Czesław Majorek (1938–2002)* [w:] *ibidem*, s. 10–14.

⁵ Dział ten zawiera informacje od redakcji oraz, od 2002 roku, dotyczące działalności Towarzystwa Historii Edukacji, m.in.

⁶ Dział ten był obecny na lamach „Biuletynu...” do 1997. Sekcja Historii Wychowania PTP, której funkcjonowanie ten dział dotyczący odłącza się od grona wydawców w roku 2000.

⁷ Dział ten pojawił się w 1999 roku. Zabrakło go jednak w kolejnych numerach „Biuletynu”.

⁸ Zob., J. Dybiec, *Historia wychowania w post-modernistycznym świecie* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 5–11.

⁹ Zob. K. Ratajczak, *Miracula z „Żywota świętej Jadwigi”, księżnej Śląska jako źródło do dziejów oświaty* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (19–20) 2004, s. 14–22.

¹⁰ Zob. W. Szulakiewicz, *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po II wojnie światowej* [w:] *ibidem*, s. 5–14.

¹¹ Zob. M. Nawrot, *Wychowanie patriotyczne w rodzinach polskich na terenie zaboru rosyjskiego w drugiej połowie XIX wieku i początkach wieku XX w świetle pamiętnikarstwa* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 33–51.

¹² Zob. M. Rutkowski, *Weryfikacja systemu szkolnego Królestwa Polskiego w początkach lat trzydziestych XIX wieku* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002 s. 23–34; A. Kusztelak, *Działalność Szkoły Polskiej w Moskwie w latach 1991–1994* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002 s. 44–53.

¹³ Zob. G. Karłowska, *Edukacja domowa dziewcząt w rodzinie polskiej w XIX i na początku XX wieku w świetle pamiętników* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (19–20) 2004, s. 23–38; K. Ratajczak, *Poglądy Ojców Kościoła na wychowanie i edukację kobiet* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*,

nr 1–2 (15–16) 2002, s. 15–22; G. Karłowska, *Literacka kreacja gubernantki w wybranych utworach pozytywistów polskich* [w:] „Biuletyn”, *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002, s. 35–39.

¹⁴ Zob. E. Tylińska, *Poziom życia studentów Cesarskiego Uniwersytetu w Warszawie w latach 1869–1904* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002, s. 40–44.

¹⁵ Zob. V. Rodek, *Cele kształcenia w dydaktyce Drugiej Rzeczypospolitej i ich odbicie w niektórych programach nauczania dla szkoły ogólnokształcącej w latach 1920–1922* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 11–21.

¹⁶ Zob. A. Wałęsa, *Wanda Szuman (1890–1994) – zarw życia i działalności pedagogicznej* [w:] *ibidem*, s. 22–32.

¹⁷ D. Żołędź-Strzelczyk, *Akademia Rakowska* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002, s. 54–56.

¹⁸ E. Głowacka-Sobicch, *Heliodor Święcicki (1854–1923) – pierwszy rektor Uniwersytetu Poznańskiego* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 52–59.

¹⁹ A. Fijałkowski, *Przed dwusetną rocznicą powstania Seminarium Nauczycielskiego Józefa Jeziorowskiego w Poznaniu* [w:] *ibidem*, s. 59–61.

²⁰ E. Głowacka-Sobicch, *W rocznicę śmierci Olgi i Andrzeja Malkowskich – twórców polskiego skautingu* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (19–20) 2004, s. 39–40.

²¹ K. Szmyd, *Stanisław Lempicki (1886–1947). Lwowska szkoła historii kultury umysłowej. dziejów oświaty i myśli pedagogicznej* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002, s. 57–65; tenże, *Kazimierz Twardowski (1866–1938). Współtwórca pedagogiki naukowej i akademickiej w Uniwersytecie Lwowskim* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 62–71; Justyna Gulczyńska, *Spoleczno-edukacyjna działalność sióstr Marii, Lucyny i Zofii Sokolnickich* [w:] „Biuletyn” *op. cit.*, nr 1–2 (19–20) 2004, s. 41–47.

²² *Bibliografia* ukazują się od 1 numeru „Biuletynu”. Do 2001 roku *Bibliografia* rejestrowała jedynie druki zwarte (w 1994 roku – Wybrane druki zwarte za lata 1992–1994, w latach następnych wszystkie) i miała układ alfabetyczny W latach 1994–1997 nie ma informacji o autorze *Bibliografii*.

²³ E. Romanowska, J. Dąbrowska, *Jubileusz prof.dr. hab. Józefa Miąso. Seminarium Atlas Historyczny szkół na ziemiach polskich: Problemy sieci szkolnej Okręgu Naukowego Wileńskiego. Pultusk 3–4. 06.2004 r.* [w:] „Biuletyn” *op.cit.*, nr 1–2 (19–20) 2004, s. 128–129.

²⁴ I. Szymbiak (dr hab., prof.UW, prezes THE w latach 2002–200), *Towarzystwo Historii Edukacji* [w:] „Biuletyn” *op.cit.*, nr 1–2 (15–16) 2002, s.164–167.

²⁵ K. Bartnicka, *Profesor Józef Miąso – historyk wychowania i współtwórca Towarzystwa*

Historii Edukacji [w:] „Biuletyn” *op.cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s. 162–168.

²⁶ R. Ślęcka, *Profesor Czesław Majorek (1938–2002)* [w:] „Biuletyn” *op.cit.*, nr 1–2 (17–18) 2003, s.171.

²⁷ R. Ślęcka, *Ogólnopolski Konkurs Prac Magisterskich z Historii Edukacji. Nagroda im.*

Profesora Czesława Majorka (coroczne sprawozdania z przebiegu konkursu, obejmujące informacje o laureatach oraz recenzentach)

²⁸ W. Szulakiewicz, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, *op. cit.*, s.93.

²⁹ *ibidem*.

Teresa Jaroszuk, *Świat w szkole. Twórczość wspomnieniowa nauczycieli Polski Odrodzonej (1918–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2005, 177s., bibliografia, indeks osobowy, aneks.

Szkola jako miejsce pracy dostarcza każdemu nauczycielowi niezapomnianych sytuacji, zarówno tych, o których wspomina się z rozrzewnieniem, jak również tych obfitujących w niedostatek i zło.

Teresa Jaroszuk postanowiła przybliżyć czytelnikom sylwetki wybitnych nauczycieli i działaczy oświatowych przytaczając za każdym razem tytuły wydanych przez nich publikacji. Pozycja Jaroszuk wyróżnia się spośród wielu o zbliżonej tematyce bogatą bibliografią oraz dużą liczbą źródeł, którymi są fragmenty pamiętników i opracowania z epoki. Autorka krytycznie odnosi się do poszczególnych źródeł, nawiązując niejednokrotnie polemikę z opiniami ich autorów.

Pierwsza część książki przybliży czytelnikom sytuację nauczycieli i oświaty w aspekcie historycznym. Rozdział ten stanowi więc tło dla dalszych rozważań autorki. Opisując pokrótce warunki życia społecznego nauczycieli w latach 1918–1939 zwróciła uwagę na fakt, iż już w latach ‘30 nauczyciele nie mogli pracować bez wymaganych kwalifikacji. Wśród pedagogów widoczny był także pewien podział, który dotyczył tych nauczycieli, którzy pracowali w szkołach powszechnych oraz średnich (gimnazjalnych). Ci pierwsi cieszyli się co prawda pewnym autorytetem na wsi, niemniej jednak ich uposażenia były zdecydowanie niższe niż wynagrodzenia nauczycieli szkół średnich.

Prawdą jest jednak, zdaniem autorki fakt, iż w większości byli to nauczyciele nie posiadający matury ogólnokształcącej, a jedynie skończone seminarium nauczycielskie. Z tego też powodu byli pogardzani przez pedagogów szkół średnich, legitymujących się już na ogół wykształceniem wyższym. Dla równowagi należy dostrzec fakt, iż nauczyciel w szkole wiejskiej miał zazwyczaj doskonały kontakt z rodzicami

i dziećmi w przeciwieństwie do nauczycieli gminnym w dużych miastach.

W tym samym rozdziale autorka powołuje się na badania takich autorytetów jak H. Rowid, M. Grzegorzewska, B. Nawroczyński, J. Chałasiński, czy też J. Bystroń odnośnie spraw związanych z oświatą, nie obawiając się jednocześnie krytykować ich badań, poprzez doszukiwanie się nieścisłości w interesujących ją kwestiach. Zarzuca np. B. Ługowskiemu zbyt ogólnikowe stwierdzenia odnośnie tzw. „czystki wśród nauczycieli” dokonywanej przez ówczesne władze.

Pozostałe rozdziały książki poruszają wiele zagadnień dotyczących nauczycielskich niepowodzeń i problemów. W części poświęconej literackim autobiografiom ukazane zostały różne wizerunki nauczyciela. Na przykładach prezentowanych sylwetek pedagogów autorka pokazuje z jakimi trudnościami musieli niejednokrotnie zmagać się ówcześni nauczyciele. Wprowadzając daną sylwetkę pedagoga od razu przytacza tytuły książek, do których warto jej zdaniem sięgnąć, a sugerowanie, że pod postaciami bohaterów literackich kryje się prawdziwy autor świadczy niewątpliwie o jej dociekliwości w prowadzeniu badań. Każdy podrozdział w przeważającej większości oparty jest więc na opisie najważniejszych dzieł danego pedagoga oraz na wyciągnięciu wniosków odnośnie pracy w szkole na ich podstawie. Przytaczając za każdym razem wybrane fragmenty dzieł owych pedagogów, pozwoliła czytelnikowi na wyodrębnienie wielu aspektów pracy oświatowej okresu międzywojennego. Prezentowane postacie stają się bliższe poprzez poznanie problemów z jakimi przyszło im się borykać, a także dzięki dostrzeżeniu uniwersalności niektórych z nich. I tak np. jedna z nauczycielek (Eugenia Kobylińska) przyznała, że jedną z podstawowych barier w nauczaniu